

Hər şeydən öncə, Təbrizdə yaşayan insanların, xüsusilə gənclərin psixi durumunu nəzərə alıb onlarla uzun müddət danışıqlarımız, diskussiyalarımız oldu. Nəticəsində isə onların 90 faizinin depressiyada olduqları ilə qarşılaşdım. Onların bu depressiyadan bir qurtuluş yolu axtardıklarına cəhd göstərdiklərini gördüm, ancaq ipin ucunu tapıb, yaşadıkları bu pis və absurd pozisiyadan çıxma bilmirdilər, bilmirlər, korrupsiyalar davam edərsə bilməyəcəkdirlər!

Oxuduğum kitablara, kütlə arasında qazandığım təcrübələrə əsaslanaraq iddia ilə humanitar elmlərin hər bir budağının kütləyə buraxa biləcəyi çeşidli təsirlərindən yazsa bilərəm. Ancaq bu elmlərdən Güney Azərbaycan ədəbiyyatını illər boyu araşdırıb təxəssüs qazandığım üçün ədəbiyyatı seçirəm.

Əsas mövzuya qayıdım. Tarix boyu ədəbiyyata dünyanın hər yerində böyük dəyər verilibdir, bu dəyərləri isə burjuaziya səviyyəsindən tutmuş proletar səviyyəsinə qədər, insanlar öz instinktlərində olan duyğulara, düşüncə səviyyələrinə bağlı olaraq yaxşı və yaxud pis olaraq dəyərləndiribdirlər. Ancaq saraylar, xüsusilə İran saraylarında yaşayan şahlar, ədəbiyyata daha çox dəyər verib şairi öz nəzdlərinə dəvət edibdirlər və onu şah, saraya, hökumətə mədhiyyələr yazmağı ilə sarayda yaşamaq təqaüdü ilə təltif edibdirlər. Örnək üçün İranın Qəznəviyyə sülaləsində Fərruxi Sistani, Əbülqasim Firdovsi, Ünsüri Bələxi adlı şairlər Mahmud Qəznəviyə mədhiyyələr yazıbdırlar. Fərruxi Sistaninin mədhiyyələrinin birində Mahmud Qəznəvinin yer kürəsinin imperatoru, bəzəyi, fəxri kimi təmsil edib illüziyalar yaradır. Bu təmsillərin arxasında da Mahmud Qəznəvi öz diktator işlərini sahmana salırdı; Məlik Ayazın saçlarını dizinin üstündə sığallayırdı, qılıncını qınından çıxardıb-çıxartmaz qanlar töküdü, sonra əlləri qanlı-qanlı önlərin yasında meyit namazı qılırdı. Diktatorluqlara yazılan mədhiyyələr bütün ədəbi mühiyyətdə, çoxlu ölkələrdə baş vermiş şahlar tərəfindən planlaşdırılmış prosesdir. Həmişə şahlar, ən güclü qələmə malik olan ədəbiyyatçıları öz kölgələrinin altında saxlamağa çalışıbdırlar, niyə ki, klassik şairlərin vəzninin axıcı, ürəyə yatan, xoşagəlmən olduğu üçün xalqın etirazlarının önünü epik, yeri gəlmiş olursa da lirik şairlərlə alsınlar deyər şairlərin – mədhiyyəçilərin şairlərini qızillarla mükafatlandırırıbdırlar. Buna baxmayaraq hökumətin qarşısında öz düşüncəsini qələmə alan şairlərin sayı da az olmayıbdır. İmadəddin Nəsimi “ənəlhəq” deyib dərisi soyulur, həmin kəlmələri bir başqa formasiyada da Mikayıl Müşfiq öz düşüncəsində tərənnüm edir, repressiyada öldürülür. Həmin tərənnümlər Məhəmməd Hüseyin Şəhriyarın “Heydər babaya salam”ının yazılmasına səbəb olur. O səbəblər isə, daha sonralar Təbrizli Rza Bərahənini şairlərinə öz təsirini buraxır və İran ədəbiyyatını lərzəyə gətirən “Dəf” adlı məşhur şeiri yazılır. Amma azadlıq üçün savaşa şairlər; şahların, xanların,

başda oturanların düşüncəsinə müxalifət göstərən güclü qələmə adamlarının sayı, optimizm düşüncəyə, az olubdur. Təəssüflə!

Saray şairlərinin mövzusunda yazının sonunda ikinci mövzuya yekun vurub konkretləşdirəcəyəm.

Güney Azərbaycanda çox sayda şairlər vardır, şairlər! Kiminin əlinə qələm keçirsə improvizatorluğa başlayır, şeir yazdığını iddia edir. Buna baxmayaraq ədəbiyyat təkcə şeir yazmaq deyil, humanitar elmlə-

etdiyim kimi, Güney Azərbaycanda şeir yazan çoxdur, təəssüflə şair yoxdur. Buna baxmayaraq Güney Azərbaycanda nasirlər də barmaq sayısı qədərdir. Di gəl, bu şairlərin 80 faizi isə Füzulinin yazdığı qəzəllərin bəhrindən çıxma bilmirlər. Mən bu yazıda Füzulinin şairlərini dəyərsizləndirmək istəmirəm, sadəcə müasir dövrün insanlarını Füzulinin şairləri xoşbəxt etməyəcəkdir. Klassik dövrün bütün ədəbiyyatçıların müasir dövrdə təkcə heykəli, divarlardan aslanılacaq fo-

ri ilə sadəcə ömür boyu ağlaya bilirlər. Şeir hərəkətdirsə, o hərəkət hansısa əndişənin kölgəsində həyata keçirilməlidir. Füzulinin başdan-ayağa əsərlərini oxuyuruq, ağlaşmaqdan, nalədən, fəryad qoparmaqdan, mersiyyədən başqa heç nə yoxdur. Füzulini qınamıram, onun dövründə şeir yazmaq prosesi bu əndişələri tələb edirdi, bəlkə də! Ancaq indi Füzuli sayacağı yazılan şairlər ilə fəxrənmək, hətta Füzulidən feitiş düzəltmək zamanı deyil. İndi yeni şair, yazar, rejissor vb...

rahlansın, onun müasir dövrdə yazsa biləcəyi modern əsər qədər gücü yoxdur. O yazsa da, o ədəbiyyatçı kimi tanınsa da köhnəlmiş bazadan əllərini üzə bilmədiyi yazdığı sətirlərdə üzə çıxacaqdır. Təkrarlayıram! Klassik şairin heykəlini düzəltsinlər, adına küçələr vursunlar, bu tariximizin hafizəsini dirçəltmək üçün gəzəldir, amma incəsənət laboratoriyasında sənətkar öz əsərinin mahiyyəti ilə, mühtəviyyəti ilə əsər yaratmalıdır!

Birinci mövzu ilə yazını ye-

Çağdaş dövrdə yazarlarımız

Füzuli şeiri ilə xoşbəxt ola biləcəkm...

Əli Çağla
Yazar/Təbriz

rin budaqları kimi, ədəbiyyatın da özünəməxsus budaqları vardır və şeir o budaqlardan biridir. Təbrizdə şeir yazan soydaşlarımızın çoxundan “Niyyə şeiri yazırsan?” sualını soruşduğumda təbəbbürlə “Şeir yazanda dincəliyəm”, “Şeir yazıram ki, kitablarımı çap eləyim. Məndən sonrakı uşaqlarım mənə şair olduğumu bilsinlər” kimi milyonlarla içi boş cavabla qarşılaşıram. Amma o şeir yazanlar, şeiri təkcə öz nəvələrinə görə yazırlar, onlar yeri gəlmişkən ədəbi dərnəkləri yiyələndirirlər, ədəbi mətbuatlardan düşümlər, yeri gəlmişkən küçədə, marketdə, kafedə dəzlərini tanıtdırmaq üçün kağızı çıxarırlar, şeirə oxşar sözləri dalbadala düzürlər, həzyan deyirlər, onlar şeirin nə olduğunu bilmədən özlərini şair kimi reklam edirlər. Əlbəttə ki, onların sözlərini diqqətlə dinləyən müxatiblərin instinktində sözlər öz təsirini buraxır. Ancaq bu təsir; mənfi təsirdən başqa heç nə ola bilməz!

Şeir hərəkətdir, şair isə cəmiyyəti oyatmaq, tərpətmək üçün şeir yazmalıdır. Bu günki insanlar ədəbiyyat ilə deyil, ədəbiyyatçı ilə fikirdaş olmaq, əsərlə əlaqə saxlamaq istəyərək yenilik axtarırlar. Bu günki insanlar qəzəlin axıcı vəznini sərxoş ola bilmirlər. Üstdə qeyd

toşəkilləri, adına vurulacaq küçələr tarixə də, əndişəyə də kifayət qədərdir! Çünki uzun illər keçsə də, qəzəldə olan düşüncələr ruhi işgəncələrdən tutmuş siyasi diktatorluqlara qədər insanı xilas edə bilməyibdir.

Güney kitablar çıxır; hamısı Azərbaycan dilinin qrammati-

incəsənət adamları müasir insanların düşüncəsində yenilik yarada bilmirlərsə incəsənət də, sənətkar da, onlara maraqlanan kütlənin mədəniyyəti də, dili də məhv olmağa məhkumdur.

Şairlərin Füzuli sayacağı əsərlərinin çapından sonra da kuliminasiya yaranır, şairlər də müasir insanlar kimi depressiyaya düşürlər, onların kitablarının oxunulması üçün hər yerdə şikayətlənib “Hanı o kitabsevərlər?” deyib ah çəkirlər. Ruhi xəstəliklər virus kimi hər yere yayılmağa, insanları küt beyinləşdirməyə başlayır.

Bir binanın tikilmədən öncə düzəlməyində savadlı və ziyalı memarlar bir araya gəlir, təkrarsız oturulardan sonra o binanın necə tikilməsi haqda, nə qədər tikinti materialları işlənə-

kunlaşdırıram. Həmin şahlar, yenə də vardırlar. Başqa ad ilə, başqa sülalə ilə başqa bir biçimdə, həmin ədəbiyyatçıları saraya çəkmək prosesinin üzərində çalışırlar və bu prosesdə də demək olar uğurludurlar. İndi isə hansısa aşığı sazı götürüb şəhərin mərkəzində qurulan festivallarda iştirak etməyinə, onun qışqırıb sınıq-salxaq şeir oxumağına icazə verilir, hansısa Füzuli sayacağı lirik şeir yazanın sinəsinə orden aslanır, ev alır, kitabı çıxır. Amma yeni düşüncəyə malik olanları isə dustaqda, zəncirlərin siluetində yaşadırlar, camia oyanmasın deyər!

Müasir dövrdə modern, hətta postmodern əsərlərdə xalqın yaşadığı mühiti düşünə bilən bir sənətkar, yenilik yarada bilmərsə, o zaman hər şey gözəl olmağa yönələcəkdir. Necə ki, Anqola ölkəsinin şairi və birinci prezidenti olan Aqostinyo Netto işgəncələrə məruz qalsa da, azadlıq sevdəsindən vaz keçmədi. Öz şeirlərindəki yeniliklərlə azadlığa çatan bir camia sübuta yetirdi.

İncəsənət ziyalıları kimi tanınmış adamlar, xüsusilə ədəbiyyatçı, yaşadığı dövrü ilə birgə update ola bilmirlərsə, yenilənməyi bacarmırlarsa o camianın insanları psixologiya həkimlərinə müraciət etməyə məcbur qalacaqdırlar. O camia-

Şeir hərəkətdir, şair isə cəmiyyəti oyatmaq, tərpətmək üçün şeir yazmalıdır. Bu günki insanlar ədəbiyyat ilə deyil, ədəbiyyatçı ilə fikirdaş olmaq, əsərlə əlaqə saxlamaq istəyərək yenilik axtarırlar. Bu günki insanlar qəzəlin axıcı vəznini sərxoş ola bilmirlər. Üstdə qeyd etdiyim kimi, Güney Azərbaycanda şeir yazan çoxdur, təəssüflə şair yoxdur. Buna baxmayaraq Güney Azərbaycanda nasirlər də barmaq sayısı qədərdir. Di gəl, bu şairlərin 80 faizi isə Füzulinin yazdığı qəzəllərin bəhrindən çıxma bilmirlər. Mən bu yazıda Füzulinin şairlərini dəyərsizləndirmək istəmirəm, sadəcə müasir dövrün insanlarını Füzulinin şairləri xoşbəxt etməyəcəkdir...

kasını gözləmədən, qəzəlsayağı şairlərdir, şaqqa-şaq çap olunur. Azərbaycandilli televiziyalarda mahnılar oxunur; heç biri Füzulinin qəzəllərindən və yaxud Füzuli sayacağı yazılan qəzəllərdən qurtarmaq istəmirlər. Ay sənətkarlar, Füzuli və klassik dövrdəki şairlər olmasaydı siz sənətkar ola bilməyəcəkdiniz?! Füzuli adına məclislər qurulur, Füzuli adına ədəbi müsabiqələr olur. Amma bu günün insanları Füzulinin lirik qəzəllə-

ziyalıları adlandırırıram. Bu elm adamlarının təkcə biri savadsız olarsa (təəssüflə heç biri savadlı deyil) materialların necə işləndiyini bilməyəcək və düzəldikləri camia - bina zaman axımı ilə çökəcəkdir. Təbii ki, amator ədəbiyyatçılardan deyil, mən burda professional olduğunu iddia edən ədəbiyyatçılardan danışırıram.

Hansı camianın ədəbiyyatçısı öz dilində yazan klassik qələmə adamlarının əsərləri ilə qar-

də heç zaman dünya ədəbiyyatı ilə müqayisə edə biləcək həddə romanlar yazılmayacaq, fərqli mahnı səsi eşidilməyəcək, müxatibdə yeni əndişələr yarada bilən şairlər çap olunmayacaq, kitablar satılmayacaq, dil asimilassiya olacaq, başqa xalqların mədəniyyəti xalqın doğma mədəniyyətini öhdələnmək həmin tarixdəki ədəbiyyatçıları, həmin xiyabandakı heykəlləri, həmin küçə adlarını məhv edəcəkdirlər...